

UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI
FACULTATEA DE LITERE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE STUDII FILOLOGICE

Emil Ivănescu. Straniul caz al unui „antiviviseccionist”

Rezumatul tezei de doctorat

Conducător de doctorat:

Prof. univ. dr. Lăcrămioara PETRESCU

Doctorandă:

Diana Cătălina STROESCU

IAȘI
2022

ANUNȚ

La data de 16.09.2022, ora 12, în Amfiteatrul „A. Philippide” (III.11), drd. STROESCU I. Diana-Cătălina va susține, în ședință publică, teza de doctorat cu titlul *Emil Ivănescu. Straniul caz al unui „antiviviseccionist”*, în vederea obținerii titlului științific de doctor în domeniul Filologie.

Comisia de doctorat are următoarea componență:

Președinte

Prof. univ. dr. Luminița CĂRĂUȘU, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Conducător de doctorat

Prof. univ. dr. Lăcrămioara PETRESCU, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Referenți

Prof. univ. dr. Gheorghe MANOLACHE, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu

Prof. univ. dr. Antonio PATRAȘ, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Conf. univ. dr. Pompiliu CRĂCIUNESCU, Universitatea de Vest din Timișoara

Vă invităm să participați la ședința de susținere a tezei.

Teza poate fi consultată la Biblioteca Facultății de Litere

Cuprins

Argument

Partea I. Lungul drum al scriiturii către operă

1. Postumitatea manuscriselor

1.1 Un scriitor fără operă

1.2 Literatura indiscernabilă și o biografie care se refuză

2. Insuportabila versatilitate a modernismului

2.1 Fețe și post-fețe ale modernismului

2.2 Către o literatură a crizei

2.3. A fi modern(ist) în literatura română

2.4. Distilări ale avangardei și nevoia de experiment

3. Folii și alte ex-centricități moderne

3.1 Ipostaze limitrofe ale nebuniei

3.2 O literatură care (di)simulează nebunia

3.3 Rocade paradigmactice: hiperconștiința naște monștri

3.4 Condiția zeroului

4. „O generație de susceptibili”

4.1 Devenirea unor scriitori – Emil Ivănescu, Dinu Pillat, Alexandru Vona

4.2 Eschiva realității – experimentalism, existențialism și onirism

4.3 Confruntarea cu realitatea. Decepțiile literaturii

Partea a II-a. „Restul e literatură”

5. De la scriitura intimă la ficționalizarea sinelui

5.1 Priviri indiscrete în culisele sinelui

5.2 Jurnalul – fals instrument epistemologic

5.3 Transgresări tipologice ale jurnalului. Diaristica lui Emil Ivănescu

5.4. Paratextul primează!

5.5 File de jurnal rătăcite în pagini de proză

6. Scandalul formelor literare

6.1 Perspective asupra genului literar

6.2 Teatrul: între spectacol și literatură

6.3 Experimentul dramatic

6.4 Dialog cu Moartea. Din nou, despre literatură

6.5 Specularizarea autorului. Emil scrie un text despre Emil

7. Totul a sfârșit într-o carte

7.1 „deschizi cărți – și ți se fărâmă printre degetele/ minții înțelesurile”

7.2 „era parcă prea singur totdeauna”

7.3 „mi-e teamă că nu înțelegi semnificația penultimului cuvânt”

Concluzii

Bibliografie

Lucrarea de față este un demers critic de recuperare a scriitorului Emil Ivănescu (1921-1943), un caz literar și uman care transgresează limitele obișnuitului. Datând din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, scrierile sale au fost reunite pentru prima dată într-un volum adus la cunoștința publicului în 2006, cuprinzând partea cea mai ofertantă estetic a textelor găsite în manuscris: două piese de teatru, un corpus diaristic și câteva proze scurte. Constituind un interes pentru un cerc filologic restrâns, opera lui Emil Ivănescu nu a reprezentat până acum obiectul unui studiu critic care să îi fixeze scriitorului statutul în cadrul istoriei literare.

În ceea ce privește metodologia cercetării, este necesar să facem o precizare privitoare la structura adoptată în vederea realizării unei monografii literare. Am considerat că modelul bipartit: viața și opera, utilizat de cele mai multe ori pentru a evita exagerările metodei biografiste, se dovedește nesatisfăcător dacă avem în vedere atât evoluția studiilor literare, cât și specificul textelor ivănesciene. În cazul nostru, găsim fructuoasă încercarea de a discuta influența pe care viața acestui scriitor o are asupra operei sale și viceversa. Menționăm că nu am explicat opera invocând o cauzalitate de ordin biografic sau social, dar nici nu am considerat textul în imanența lui. Așadar, pentru a analiza scrierile lui Emil Ivănescu nu am urmat nici logica determinismului, nici pe

aceea a autonomismului. Inspirați de *Demonul teoriei* al lui Antoine Compagnon, am preferat vigilența critică în detrimentul adeziunii la o școală sau la niște mode care jalonează critica și istoria literară. Am evitat, în felul aceasta, constrângerile unor abordări care, lăsându-se purtate de actul intelectual, ajung să piardă din vedere aspectele esențiale – textul, autorul și receptorul. Împrumutând de la formalistiții ruși ideea de literatură ca sistem în cadrul căruia se construiesc relații, am privit opera lui Emil Ivănescu dintr-o perspectivă intertextuală, dar și transtextuală, în măsura în care sistemul literaturii se integrează sistemului social și istoric.

Lucrarea cuprinde două părți, organizate în patru, respectiv trei capitole. Prima diviziune majoră, *Lungul drum al scriiturii către operă*, examinează contextul literar-filozofic românesc și european în care a germinat literatura lui Emil Ivănescu, parcursul scrierilor care s-au coagulat peste decenii într-o operă, precum și specificul *generației războiului* din care a făcut parte scriitorul, cu aplicabilitate pe textele acestuia și ale colegilor săi, Dinu Pillat și Alexandru Vona. Cea de-a doua parte, *Restul e literatură*, se axează pe analiza operei compartimentate convențional în diaristică, dramaturgie și nuvelistică, pe identificarea relațiilor la nivel estetic, dar și pe examinarea imaginii postume a lui Emil Ivănescu care, în mod ironic, intră în literatură nu în calitate de scriitor, ci de personaj literar.

Partea I. Lungul drum al scriiturii către operă

1. Postumitatea manuscriselor

Primul capitol reconstituie drumul sinuos dar și fascinant al scrierilor ivănesciene care se coagulează peste decenii într-o operă. Deși au existat cauze istorice și politice care au împiedicat scoaterea la lumină a textelor lui Emil Ivănescu, nu se poate vorbi despre o literatură de sertar care aștepta doar circumstanțe favorabile publicării. S-ar putea afirma că opera acestuia, în varianta critică cunoscută publicului actual, s-a realizat pe parcursul a șase decenii. Manuscrisele destinate distrugerii au fost asumate de către prietenul acestuia, Dinu Pillat, care, împreună cu Alexandru Vona, a fost printre primii „editori” ai textelor. Se cunoaște totuși destul de puțin soarta manuscriselor: unele au fost dactilografiate (printre care piesele de teatru, jurnalul literar), proza scurtă s-a păstrat în caietele în care obișnuia să scrie încă din perioada liceului, dar o parte din texte s-a pierdut.

Dintre creațiile literare aflate în proiect, Emil Ivănescu pare să fi realizat doar *Artistul și Moartea*. Cu toate acestea, piesa suferă modificări. Dinu Pillat exclude anumite pasaje din motive estetice, întrucât textul tindea să devină prolix, și publică o primă versiune, amputată, în unicul număr al revistei de circulație internațională „Agora”, redactată de Ion Caraion și Virgil Ierunca,

în 1947. *Fata Morgana*, o proză cu tonalități proustiene și identificabile resorturi intime (a cărei dactilogramă era păstrată în arhiva lui Ion Caraion), urma să apară în al doilea număr al revistei dacă interzicerea publicației nu ar fi survenit pe fundalul măsurilor coercitive impuse de instalarea regimului comunist. Volumul *Artistul și Moartea*, editat și publicat de Raluca Dună în 2006, ne oferă o perspectivă completă a profilului creator al lui Emil Ivănescu, reușindu-se reconstituirea unor versiuni ale pieselor de teatru și ale jurnalului cât mai apropiate de intenția autorului.

În continuarea acestui capitol, am jonglat cu teoriile mai recente despre autoficțiune, considerând că meritul dezbaterilor lansate în jurul acestui subiect este că ne constrâng să realizăm un exercițiu de sinceritate: prin intermediul ideii de *pact ambiguu* recunoaștem specificul glisant al unei opere care apelează la astfel de procedee și renunțăm, în consecință, la distincții ferme, așa cum am procedat în cazul literaturii lui Emil Ivănescu, pe care am catalogat-o drept indiscernabilă. Totodată, aceste teorii ne-au descoperit că ficțiunile autobiografice nu se rezumă la o joacă a autorului cu limbajul, pentru că în umbra mitomaniilor literare se ascund obsesiile identitare ale omului care scrie.

2. Insuportabila versatilitate a modernismului

Ipoteza de la care pornește al doilea capitol, care investighează câteva aspecte esențiale specifice modernismului, este că tendința artistică și literară emergentă, cu aproximație, la începutul secolului al XX-lea traduce o concepție distinctă despre statutul și posibilitățile cunoașterii, determinând configurația operelor. Chiar dacă problematica cunoașterii intră în sfera filozofiei, sensul conferit în lucrarea de față trimite la o înțelegere a lumii dincolo de inteligibilitate. Mai mult decât prin ideile și conceptele care circulă într-o societate la un anumit moment al istoriei sale, realitatea unui timp se particularizează prin amestecul, greu de prins în formule lingvistice, de obsesii, de tendințe divergente și de schimbări de optică, pe fundalul unui mod de a concepe existența. Insistăm asupra ideii că modernismul a fost o expresie estetică particulară a perspectivei moderne asupra cunoașterii, asumate de o serie de scriitori.

Loc comun al criticii, arta modernă se conturează în dezacord cu o societate în curs de modernizare. Literatura modernistă va atinge climaxul acestei tensiuni, indicând diverse forme de ruptură cu socialul. Semnele disensiunilor asociate modernismului, care se acordă cu literatura lui Emil Ivănescu vor fi: criza limbajului, psihologismul și problema identității derivate din individualism, nebunia ca replică la adresa ideologiei burgheze și tendința (auto)critică cu absurdul pe revers – aspecte deopotrivă formale și ideatice. Pe scurt, modernismul este momentul din

istoria intelectuală a umanității în care acutizarea conștiinței că nu există certitudini va lua forma estetică a unei cunoașteri negative.

3. Foli și alte ex-centricități moderne

Fără a avea ambiția cercetării interdisciplinare, capitolul de față își propune să deceleze fața livrescă a nebuniei, adică funcțiile reprezentării ei în literatura modernă, precum și ipostazele aferente, imprimate cultural sau asimilate opiniei comune: geniul, antimodernul și melancolicul. Vom observa, prin urmare, cum formele nebuniei moderne amprentează textele literare – cu o importantă componentă autobiografică – ale lui Emil Ivănescu.

Înainte ca nebunia să devină un topos al literaturii moderne, în strânsă legătură cu problematica identității, abordarea tangențială a acestui subiect a implicat, încă din Antichitate, însăși relația dintre creativitate (condiția geniului) și producerea textului literar. Bazele teoretice ale concepției despre geniu vor fi puse mai târziu, în filozofia germană de orientare iluministă și, ulterior, romantică. În chip semnificativ, interesul pentru stabilirea specificității geniului începe să se arate din momentul conturării unei distincții clare între știință și artă. Preeminența rațiunii în cadrul cunoașterii, clamată de filozofia iluministă, a fost urmată, așadar, de preeminența științei. Am considerat, în urma textelor studiate, că atenția focalizată pe caracteristicile geniului a reprezentat, în mod intuitiv, o încercare de a salva arta de sub

tăvălugul științei. Astfel avea să se nască geniul, o marcă a excepționalității în domeniul artelor.

În opera lui Emil Ivănescu observăm o simbioză originală a diverselor influențe literar-culturale – imaginea aparte a geniului propusă de piesa dramatică *Dialogii psihopatului*, care semnaleză nebunia încă din titlu, îmbină tehnica multiplicării eului – o reminiscență a ideii romantice de geniu – cu intenția de a-și incomoda cititorii burghezi, deprinși cu texte facile și scheme șablonarde de lectură. Ceea ce nu poate scăpa unei priviri critice este faptul că Emil Ivănescu se autoproiectează, într-o anumită măsură, prin intermediul acestei concepții particulare despre geniu.

În continuare, am încercat să răspundem unei întrebări provocatoare: de ce este simulată nebunia în creațiile scriitorilor, devenind o adevărată tendință, și ce înseamnă această nebunie – o simplă descoperire și exploatare a unei teme sau simptomul unei crize a umanității? Răspunsul sintetic pe care l-am nuanțat și exemplificat de-a lungul acestui capitol este că nebunia în literatura modernă apare ca o reacție la civilizația burgheză, o civilizație în sânul căreia a luat naștere cultul rațiunii și care a valorizat exclusiv progresul științific.

4. „O generație de susceptibili”

În acest capitol am pus în relație literatura lui Emil Ivănescu cu aceea a prietenilor săi: Dinu Pillat și Alexandru Vona, nume mai puțin sonore ale istoriei literaturii române, dar care ne-au oferit o idee particulară despre formele de manifestare a modernismului românesc, datorită circumstanțelor istorice excepționale în care s-a format generația războiului de care aparțin și care le-a influențat, într-un mod singular, configurația textelor.

Descoperim, pe fundalul tulbure al prefacerilor istorice și sociale, conexiuni nebănuite la o lectură de suprafață în ceea ce privește geneza și destinul operelor acestor trei scriitori, care încercaseră fără rost să găsească în literatură o motivație existențială. Teme, motive și imagini obsedante comune circulă în textele lor, constituind un caz foarte interesant în cadrul istoriei literaturii române. Similitudinile observabile la nivelul texturii operelor sunt explicabile parțial prin proximitatea fizică – fiind prieteni și colegi de clasă la liceul Spiru Haret din București, discuțiile literare și existențiale au fasonat un mod de gândire și de imaginație – și parțial prin fibra acestor tineri care doreau să devină scriitori – marcați prin lecturi, în mod contradictoriu, de o sensibilitate romantică și de înclinația cerebrală de a sonda palierele neguroase ale sinelui; a luat naștere astfel o formă aparte de bovarism, și anume un bovarism conștient de propria ficțiune.

Având parte de un destin similar, în care istoria s-a dovedit împotriva literaturii, o parte din textele lui Emil Ivănescu, Dinu

Pillat și Alexandru Vona au fost publicate târziu, după o jumătate de secol de la scriere, iar biografiile scriitorilor indică momente tensionate sau cu adevărat tragice.

Partea a II-a. Restul e literatură

5. De la scriitura intimă la ficționalizarea sinelui

Partea a doua se axează pe analiza scrierilor lui Emil Ivănescu, capitolul 5 abordând fragmentele de jurnal și textele în proză. Deși ne lipsește perspectiva de ansamblu asupra diaristicii ivănesciene, deoarece manuscrisele au fost parțial pierdute sau distruse, putem constata cu satisfacție că volumul publicat în 2006 oferă o imagine suficient de clară în ceea ce privește specificul acestei literaturi subiective. Observația edificatoare a Ralucăi Dună – „orice operă a sa este o formă de jurnal deghizat” – ne-au determinat să regândim limitele încadrărilor tipologice ale jurnalului.

Textele ivănesciene atribuite convențional acestui gen al biograficului au fost organizate cronologic în trei corpusuri diaristice: un jurnal wertherian – după propria catalogare a autorului – în care este lizibil un veritabil jurnal de creație cu fraze arborescente, proustiene, turnate într-un stil prețios; un jurnal francez menit să continue însemnările anterioare, evocând dar și construind, în fragmente mai compacte, imaginea femeii de care era îndrăgostit; *Note dintr-un carnet*, care constă în notații intime

de peste zi, fără intenție de literaturizare a scrisului. Jurnalul conceput să fie unul literar evoluează treptat spre dimensiuni românești, motiv pentru care literatura invadează scriitura intimă, dând naștere unor contradicții legate de condiția scriitorului în raport cu eul profund.

Am semnalat tot în acest capitol prioritatea acordată elementelor de paratext și am conchis că dimensiunea (auto)critică domină creația literară ivănesciană, uneori în detrimentul acesteia. În cadrul textelor introductive se glisează aproape imperceptibil de la reflecții asupra literaturii la cele centrate pe sine și viceversa. Conform catalogării lui Genette, preambulul *Romanului Isabellei* poate fi considerat o prefață ficțională, care își oglindește procedeele; mirabil este că, în același timp, își oglindește și autorul. Dar, privit în lumina unei literaturi care nu poate fi discernută de viața scriitorului, orice rezultat concret al actului de a scrie contribuie la compunerea unei imagini a sinelui.

Proza scurtă a lui Emil Ivănescu a fost interpretată prin raportare la relația cu jurnalul literar al acestuia. În majoritatea cazurilor, granița dintre scriitura intimă și ficțiunea textelor de proză se estompează, ceea ce explică ezitarea mărturisită de editor între a introduce anumite fragmente în corpusul jurnalului și a le conferi un statut independent. Cu toate acestea, indiferent de locul lor în alcătuirea operei de ansamblu, textele pot fi citite pe fundalul

transferului de idei și de formulări din jurnal în ceea ce numim convențional opera literară.

Putem considera întreaga literatură a lui Emil Ivănescu o încercare a scriitorului de a se ficționaliza pentru a se înțelege mai bine; rezultă, așadar, o scriitură centrată pe eu, asimilabilă sferei intimității, care este totodată și un spațiu al interogațiilor metaliterare.

6. Scandalul formelor literare

Opera lui Emil Ivănescu nu poate fi circumscrisă unui anumit program estetic, constituind un creuzet al diverselor manifestări literare (romantice, simboliste, manieriste, existențialiste, moderniste, avangardiste și prospectiv postmoderniste, acestea din urmă prevalând compozițional), dar, din punct de vedere al paradigmei de gândire, exprimă criza ființei umane care survine în modernitate. Pe lângă examinarea tematică a crizei limbajului și a umanității, așa cum apare ilustrată în scrierile analizate, am orientat cercetarea pe studiile generice care deschid perspective favorabile analizei literare. Vizând o abordare cvasi-exhaustivă a operelor, am sesizat convergențele dintre structura și sensul acestora. Astfel, analiza textelor din unghiul noțiunii de *intergen* – concept propus de Lăcrămioara Petrescu – ne-a oferit o

înțelegere aplicată a dinamicii diverselor forme de expresie literară în modernitate.

Dialogii psihopatului, cea dintâi piesă care figurează în ediția critică publicată postum, se prezintă sub forma unui eseu dialogat al tipurilor temperamentale pe care le îmbracă succesiv artistul de geniu. Literaturizarea structurii dramatice, prin absența acțiunii indispensabile teatrului clasic, are drept consecință imposibilitatea reprezentării scenice, transformând, în schimb, piesa într-un spectacol de idei. Opera care dă și titlul volumului, *Artistul și moartea*, apelează la o altă formă de negație a modelului dramatic tradițional. Raportarea parodică la tema clișeizată a relației creatorului cu transcendentul morții atrage după sine o serie de procedee literare gândite să submineze construcția inerțială a textului clasic. Didascaliiile care devin comentarii literare, refuzându-și rolul de regie, precum și antractul carnavalesc ce glisează spre absurd determină reclasarea piesei într-o zonă literară intergenerică.

Cea mai favorabilă ipoteză generică aplicabilă pieselor dramatice ale lui Emil Ivănescu rămâne aceea invocată de Antoine Compagnon, referitoare la estetica receptării: o operă cu adevărat inovatoare va produce dezechilibru în orizontul de așteptare al cititorului. Deși propune o operă eminentemente livrescă, așadar imposibil de pus în scenă, autorul păstrează un aspect esențial al spectacolului teatral – acela de a nu își lăsa indiferent receptorul.

Chiar și o lectură actuală a textelor ivănesciene deconcertează prin combinațiile intergenerice la care sunt supuse.

7. Totul a sfârșit într-o carte

Ultimul capitol vizează modul în care imaginea acestui scriitor excentric se răsfrânge în creațiile literare ale apropiaților. Cu toate că a adus experimentul literar la o formă estetică viabilă, Emil Ivănescu și-a făcut în chip ironic intrarea în literatură: nu în calitate de scriitor, ci de personaj literar. Cazuri exemplare în care literatura poate fi privită ca un spațiu textual de manifestare a memoriei personale se descoperă în operele lui Mircea Ivănescu, Dinu Pillat și Alexandru Vona. Prin natura preocupării lor comune pentru literatură și a personalității neobișnuite a lui Emil Ivănescu, cei trei scriitori au legat niște prietenii mai puțin convenționale. Atât aceștia, cât și Mircea Ivănescu, își vor marca literatura cu prezența colegului și a fratelui sinucis.

Concluzie

Emil Ivănescu, un scriitor căruia posteritatea i-a rezervat un statut de nișă, se remarcă printr-o operă literară al cărei caracter atipic definește o literatură a interiorității, infuzată livresc. Astfel, exegeza operei a fost îmbinată cu abordarea aspectelor biografice definitorii procesului creativ – profilul intelectual al autorului polarizat de formația livrescă și de pasiunea pentru muzică, disciplina intelectuală autoimpusă, relațiile de prietenie cu tinerii scriitori ai generației sale, hotărârea anunțată teatral de a se sinucide, pusă în practică în mod neașteptat ș.a. –, căci fiecare text al lui Emil Ivănescu reprezintă „o formă de jurnal deghizat” (Raluca Dună), având neobișnuita particularitate de a propune o literatură despre sine, dar și una a sinelui.

Conchizând, întreprinderea unei monografii a operei lui Emil Ivănescu a fost necesită, în primă instanță, de specificul acesteia: fiecare text își întregeste sensul prin raportare la celelalte, dar și la contextul cultural-istoric și biografic al autorului. Credem că, prin intermediul acestei lucrări, va fi posibilă fixarea statutului scriitorului în cadrul istoriei literaturii române.

Bibliografie selectivă

I. Opere

- a. Ivănescu, Emil, *Artistul și moartea*, Editura Institutul Cultural Român, București, 2006.
- b. Borges, Jorge Luis, *Proză completă*, vol. 1, Editura Polirom, Iași, 2006.
Borges, Jorge Luis, *Texte captive*, Editura Polirom, Iași, 2010.
- Dali, Salvador, *Jurnalul unui geniu*, ediția a II-a, trad. Tania Radu, Ed. Humanitas, București, 2001.
- Dostoievski, F. M., *Demonii*, ed. a II-a, trad. Nicolae Gane, Editura Polirom, Iași, 2007.
- Dostoievski, F. M., *Idiotul*, ediția a II-a, trad. Emil Iordache, Editura Polirom, Iași, 2007.
- Dostoievski, F. M., *Însemnări din subterană și alte microromane*, trad. de Nicolae Gane și Emil Iordache, Editura Polirom, Iași, 2007.
- Dostoievski, F. M., *Jurnal de scriitor*, Editura Polirom, Iași, 2016.
- Dostoievski, F. M., *Scrisori I (1837-1859)*, trad. Leonte Ivanov, Editura Polirom, Iași, 2018.
- Hesse, Herman, *Lupul de stepă*, trad. George Guțu, Editura Rao, București, 2015
- Hofmannsthal, Hugo von, *Selected Prose*, trans. by Mary Hottinger and Tania and James Stern, New York, Pantheon Books, 1952.
- Ionesco, Eugène, *Teatru V*, ediția a II-a, trad. Vlad Russo și Vlad Zografi, Ed. Humanitas, București, 2017.
- Ivănescu, Mircea, *Versuri*, Editura Humanitas, București, 2014.
- Mallarmé, Stéphane, *Œuvres Complètes*, Tome I, éd. par Bertrand Maréchal, Paris, 1998.

- Musil, Robert, *Omul fără însușiri*, trad. de Mircea Ivănescu, Editura Humanitas, București, 2018.
- Papini, Giovanni, *Un om sfârșit*, trad. Ștefan Augustin Doinaș, Ed. Polirom, Iași, 2011.
- Pillat, Dinu, *Așteptând ceasul de apoi*, Editura Humanitas, București, 2010.
- Pillat, Dinu, *Tinerețe ciudată și alte scrieri*, Editura Humanitas, București, 2011.
- Pillat, Dinu, Pillat, Nelli, *Biruința unei iubiri: pagini de corespondență*, Humanitas, București, 2008.
- Pillat, Dinu, Pillat, Pia, *Sufletul nu cunoaște distanțele: pagini de corespondență cu familia Pillat*, Humanitas, București, 2009.
- Sabato, Ernesto, *Înainte de tăcere*, Editura Rao, București, 2008.
- Sabato, Ernesto, *Tunelul*, trad. Tudora Șandru Mehedinți, Editura Humanitas, București, 2016.
- Valéry, Paul, *Monsieur Teste*, Éditions Allia, Paris, 2016.
- Vila-Matas, Enrique, *Bartleby & Co*, RAO, 2004.
- Vona, Alexandru, *Ferestrele zidite*, Est Samuel Tastet Editeur, 2001.
- Vona, Alexandru, *Să mai fiu o dată îndrăgostit*, ed. a II-a, Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, 2009.
- Tzara, Tristan, *Șapte manifeste DADA. Lampisterii. Omul aproximativ*, versiuni românești, prefață și note de Ion Pop, Iași, Polirom, 2016.

II. Bibliografie generală

- Abirached, Robert, *La Crise du personnage dans le théâtre moderne*, Editions Gallimard, Paris, 1994.
- Alberca, Manuel, *El pacto ambiguo. De la novela autobiográfica a la autoficción*, Editorial Biblioteca Nueva, Madrid, 2007.
- Albérès, R.-M., *L'Aventure intellectuelle du XX siècle. Panorama des littératures européennes 1900-1970*, Editions Albin Michel, 1969.
- Alexandrescu, Sorin, *Privind înapoi modernitatea*, Editura Univers, București, 1999.
- Alvarez, Alfred, *The Savage God: A Study of Suicide*, New York: Random House, 1972.
- Aristotel, *Poetica*, studiu introd., trad. și comentarii de D.M. Pippidi, Ed. a III-a, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2010.

- Aristotle, *Problems II. Books XXII –XXXVIII*, English translation by W.S. Hett, Harvard University Press, 1958.
- Artaud, Antonin, *Teatrul și dublul său urmat de Teatrul lui Seraphim și de alte texte despre teatru*, Editura Echinoc, Cluj-Napoca, 1997.
- Bakhtine, Mikhaïl, *L'œuvre de François Rabelais et la culture populaire au Moyen Âge et sous la Renaissance*, tr. Andrée Robel, Paris, Gallimard, 1970.
- Balotă, Nicolae, *Lupta cu absurdul*, Editura Univers, București, 1971.
- Barthes, Roland, *La Chambre claire. Note sur la photographie, Cahiers du cinéma*, Gallimard Seuil, 1980.
- Barthes, Roland, *Œuvres Complètes*, tome III, Editions du Seuil, Paris, 1995.
- Beaujour, Michel, *Miroirs d'encre : Rhétorique de l'autoportrait*, Editions du Seuil, Paris, 1980.
- Beckett, Samuel, *Nenumitul*, trad. Ileana Cantuniari în *Opere III*, Editura Polirom, Iași, 2011.
- Béhar, Henri, *Littéruptures*, les Editions L'Age d'Homme, Lausanne, 1988.
- Bentley, Eric, *The Life of Drama*, Atheneum, New York, 1975.
- Bloom, Harold, *Anxietatea influenței. O teorie a poeziei*, Paralela 45, Pitești, 2008.
- Bloom, Harold, *Canonul occidental: cărțile și școala epocilor*, trad. de Delia Ungureanu, pref. de Mircea Martin, Editura Art, 2018.
- Blanchot, Maurice, *Le livre à venir*, Editions Gallimard, Paris, 2012.
- Blanchot, Maurice, *Spațiul literar*, Editura Minerva, București, 2007.
- Boisdeffre, Pierre de, *Les Ecrivains de la Nuit ou la littérature change de signe*, Librairie Plon, 1973.
- Bosch, Paul Van den, *Les enfants de l'absurde*, Editions de la Table Rond, Paris, 1956.
- Braud, Michel, *La forme des jours. Pour une poétique du journal personnel*, Editions du Seuil, Paris, 2006.
- Brockett, Oscar, *History of the Theatre*, 10th edition, Pearson Education Limited, Harlow, United Kingdom, 2013.
- Brown, John Russell (coord.), *Istoria teatrului universal*, Editura Nemira, București, 2016.
- Burton, Robert, *Anatomia melancoliei*, trad. Iustina Cojocaru, Editura Herald, 2016.
- Călinescu, Matei, *Cinci fețe ale modernității. Modernism, avangardă, decadență, kitsch, postmodernism*, Editura Polirom, Iași, 2005.

- Cernat, Paul, *Avangarda românească și complexul periferiei*, Editura Cartea Românească, București, 2007.
- Clair, Jean (dir.), *Mélancolie. Génie et folie en Occident*, Editions Gallimard, 2005.
- Combe, Dominique, *Les genres littéraires*, Hachette Livre, Paris, 1992.
- Compagnon, Antoine, *Antimodernii: de la Joseph de Maistre la Roland Barthes*, pref. Mircea Martin, trad. Irina Mavrodin și Adina Dinițoiu, Editura Art, București, 2008.
- Compagnon, Antoine, *Demonul teoriei*, Editura Echinoux, Cluj-Napoca, 2007.
- Compagnon, Antoine, *La Seconde main ou le travail de la citation*, Editions du Seuil, Paris, 2016.
- Colonna, Vincent, *Autofiction & autres mythomanies littéraires*, Editions Tristram, 2004.
- Cordoș, Sanda, *Literatura între revoluție și reacțiune*, Biblioteca Apostrof, Cluj, 1999.
- Cuzmici, Loredana, *Generația Albatros – o nouă avangardă*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2005.
- Darriussecq, Marie, *Toate scriiturile eului în Raport de poliție. Acuzații de plagiat și alte moduri de a supraveghea literatura*, Editura Pandora M, 2010.
- Didier, Béatrice, *Le journal intime*, PUF, Paris, 1976.
- Didier, Béatrice, *Le journal intime: écriture de la mort ou vie de l'écriture in La mort dans le texte*, dir. Gilles Ernst, Presses Universitaires de Lyon, 1988.
- Drîmba, Ovidiu, *Istoria teatrului universal*, Editura Vestala, București, 2009.
- Esslin, Martin, *Teatrul Absurdului*, Editura Unitext, București, 2009.
- Faifer, Florin, *Dramaturgi români*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2009.
- Foucault, Michel, *Nietzsche, la généalogie, l'histoire in Œuvre II*, Editions Gallimard, 2015.
- Gablik, Suzi, *A eșuat modernismul?*, trad. Viorel Zaicu, Curtea Veche, București, 2008.
- Gaultier, Jules de, *Le Bovarysme*, Presses de L'Université Paris-Sorbonne, 2006.
- Genette, Gérard, *Fiction et diction*, Editions du Seuil, Paris, 2004.
- Genette, Gérard, *Figures III*, Editions du Seuil, Paris, 1972.
- Genette, Gérard, *Seuils*, Editions du Seuil, Paris, 1987.

- Girard, Alain, *Le journal intime*, PUF, Paris, 1963.
- Graff, Gerald, *Literature against Itself: Literary Ideas in Modern Society*, University of Chicago Press, 1995.
- Gusdorf, Georges, *Les écritures du moi. Lignes de vie I*, Editions Odile Jacob, Paris, 1991.
- Henriot, Emile, *La manie du journal intime et le roman autobiographique*, Société des conférences, Principatul Monaco, 1924.
- Hubier, Sébastien, *Littératures intimes, les expressions du moi, de l'autobiographie à l'autofiction*, Armand Colin, 2003.
- Hutcheon, Linda, *Poetica postmodernismului*, Univers, București, 2002.
- Ionesco, Eugène, *Note și contranote*, trad. Ion Pop, Editura Humanitas, București, 2011.
- Ionesco, Eugène, *Nu*, Editura Humanitas, București, 2011.
- Jeannelle, Jean-Louis et Viollet, Catherine (dir.), *Genèse et autofiction*, Academia Bruylant, Bruxelles, 2007.
- Kant, Immanuel, *Critica facultății de judecare*, trad. Vasile Dem. Zamfirescu și Alexandru Surdu, Editura Trei, 1995.
- Kierkegaard, Soren, *Opere II. Sau-Sau*, trad., pref. și note de Ana-Stanca Tabarasi, Humanitas, București, 2008.
- Kyaga, Simon, *Creativity and Mental Illness. The Mad Genius in Question*, Palgrave Macmillian, New York, 2015.
- Le Rider, Jacques, *Jurnale intime vieneze*, Editura Polirom, Iași, 2001.
- Le Rider, Jacques, *Modernitatea vieneză și crizele identității*, trad. de Magda Jeanrenaud, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2003.
- Lecarme, Jacques et Lecarme-Tabone, Eliane, *L'Autobiographie*, Armand Colin, Paris, 1999.
- Lejeune, Philippe, *Le journal intime : Histoire et anthologie*, Edition Textuel, Paris, 2006.
- Lejeune, Philippe, *Les Brouillons de soi*, Editions du Seuil, Paris, 1998.
- Lejeune, Philippe, *Moi aussi*, Editions du Seuil, Paris, 1986.
- Lejeune, Philippe, *Pactul autobiografic*, Editura Univers, București, 2000.
- Leleu, Michèle, *Les journaux intimes*, Presses universitaires de France, 1952.
- Lasch, Christopher, *The Culture of Narcissism*, W.W. Northon & Company, 1991.
- Lipovetsky, Gilles, *L'ère du vide. Essais sur l'individualisme contemporain*, Editions Gallimard, 1983.

- Lyotard, Jean-François, *Condiția postmodernă*, Editura Idea Design & Print, Cluj, 2003.
- Man, Paul de, *Blindness and Insight. Essays in the Rhetoric and Contemporary Criticism*, University of Minnesota Press, 2010.
- Marino, Adrian, *Antiliteratura în Biografia ideii de literatură*, Editura Dacia, 2006.
- Marino, Adrian, *Modern, modernism, modernitate*, Editura pentru Literatură Universală, București, 1969.
- Marx, William, *Rămas-bun literaturii. Istoria unei devalorizări: sec. XVIII-XX*, Editura România Press, 2008.
- Mattiusi, Laurent, *Fictions de l'ipséité. Essai sur l'invention narrative de soi*, Librairie Droz, Genève, 2002.
- Mauron, Charles, *De la metaforele obsedante la mitul personal*, Dacia, Cluj-Napoca, 2001.
- Meizoz, Jérôme, *Postures littéraires. Mises en scène moderne de l'auteur*, Editions Slatkine, Genève, 2007.
- Mellor-Picaut Sophie, *L'intellectuel, le vivisecteur et le conquistador in Souffrance, plaisir et pensée*, Les Belles Lettres, 1983.
- Mihăieș, Mircea, *Cărțile crude. Jurnalul intim și sinuciderea*, Editura Polirom, Iași, 2005.
- Mincu, Marin, *Experimentalismul poetic românesc*, Editura Paralela 45, Pitești, 2006.
- Mitchievici, Angelo, *Cultura faliei și modernitatea românească*, Institutul European, 2013.
- Munteanu, Romul, *Farsa tragică*, Editura Univers, București, 1989.
- Nemoianu, Virgil, *O teorie a secundarului. Literatură, progres și reacțiune*, Editura Univers, 1997.
- Nietzsche, Friedrich, *Amurgul idolilor sau Cum se filozofează cu ciocanul*, trad. Alexandru Al. Șahighian, Editura Humanitas, București, 2012.
- Nietzsche, Friedrich, *Dincolo de bine și de rău : prolog la o filozofie a viitorului*, Ed. Humanitas, 2016.
- Nietzsche, Friedrich, *Știința voioasă*, Editura Humanitas, București, 2019.
- Palacio, Jean de, *Le silence du texte: Poétique de la Décadence*, Peeters Leuven, 2003.
- Paulhan, Jean, *Florile din Tarbes sau Teroarea în Litere*, Editura UAIC, Iași, 2015.

- Paz, Octavio, *Copiii mlaștinii: poezia modernă de la romantism la avangardă*, traducere și prefață de Rodica Grigore, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2017.
- Pessoa, Fernando, *Livre(s) de l'inquiétude. Vicente Guedes. Baron de Teive. Bernardo Soares*, traduit du portugais par Marie-Hélène Piwnik, Christian Bourgois Editeur, 2018.
- Pier, John et Schaeffer, Jean-Marie (dir.), *Métalepses. Entorses au pacte de la représentation*, Editions de l'Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociale, Paris, 2005.
- Pillat, Monica, *Cultura ca interior*, Editura Vremea, București, 2001.
- Platon, *Republica*, trad. Dumitru Vanghelis, Ed. Antet, 2010.
- Popescu, Marian, *Teatrul ca literatură*, Editura Eminescu, București, 1987.
- Poulet, Georges, *Entre moi et moi. Essais critiques sur la conscience de soi*, Paris, José Corti, Paris, 1977.
- Rancière, Jacques, *La parole muette – essai sur les contradictions de la littérature*, Hachette Littératures, Paris, 2005.
- Reboul, Pierre et Molho, Raphaël (éditeurs), *Intime, intimité, intimisme*, Editions Universitaires, Université de Lille III, 1976.
- Ricœur, Paul, *Soi-même comme un autre*, Editions du Seuil, Paris, 1990.
- Rivière, Jacques, *De la sincérité envers soi-même*, Éditions Le Festin, Bordeaux, 2013.
- Roubine, Jean-Jacques, *Introduction aux grandes théories du théâtre*, Dunod, Paris, 1998.
- Rousset, Jean, *Le lecteur intime: de Balzac au journal*, Librairie José Corti, 1986.
- Sabato, Ernesto, *Eseuri I*, trad. de Ileana Scipione, Grupul Editorial Rao, București, 2005.
- Sass, Louis A., *Madness and Modernism: Insanity in the Light of Modern Art, Literature and Thought*, BasicBooks, 1992.
- Schaeffer, Jean-Marie, *Adio estetica*, Editura Știința, Chișinău, 2001.
- Schmeling, Manfred, *Métathéâtre et intertexte : aspects du théâtre dans le théâtre*, Archives des Lettres Moderne, Paris, 1982.
- Schopenhauer, Arthur, *Lumea ca voință și reprezentare*, vol. 1, trad. Emilia Dolcu, Viorel Dumitrașcu, Gheorghe Puiu, Editura Moldova, Iași, 1995.

- Seneca, Lucius Annaeus, *Scrieri filozofice alese*, antologie, prefață și tabel cronologic de Eugen Cizek, editura Minerva, București, 1981.
- Sennett, Richard, *The Fall of Public Man*, Cambridge University Press, 1977.
- Simion, Eugen, *Ficțiunea jurnalului intim*, vol. I-III, Ed. Univers Enciclopedic, București, 2005.
- Simion, Eugen, *Genurile biograficului*, vol. I-II, Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2008.
- Simion, Eugen, *Întoarcerea autorului*, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2013.
- Simonet-Tenant, Françoise (dir.), *Le propre de l'écriture de soi*, Edition Téraèdre, Paris, 2007.
- Soare, Oana, *Ceilalți moderni, antimodernii: cazul românesc*, Ed. Muzeul Literaturii Române, București, 2017.
- Sorohan, Elvira, *Singurătatea scriitorului*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2004.
- Spiridon, Monica, *Melancolia descendenței. O perspectivă fenomenologică asupra memoriei generice a literaturii*, Editura Polirom, Iași, 2000.
- Szondi, Peter, *Théorie du drame moderne*, traduit de l'allemand par Sybille Muller, Editions Circe, 2006.
- Wylie Sypher, *Loss of the Self in Modern Art and Literature*, Random House, New York, 1962.
- Ubersfeld, Anne, *Lire le théâtre III. Le dialogue de théâtre*, Editions Belin, 1996.
- Ubersfeld, Anne, *Termeni cheie în analiza teatrului*, Editura Institutul European, Iași, 1999.
- Valéry, Paul, *Criza spiritului și alte eseuri*, trad. de Maria Ivănescu, Editura Polirom, Iași, 2016.
- Vancu, Radu, *Mircea Ivănescu: poezia discreției absolute*, Art, București, 2015.
- Vilain, Philippe, *L'Autofiction en théorie, suivi de deux entretiens avec Philippe Sollers et Philippe Lejeune*, Les Editions de la Transparence, 2009.
- Wagner, Richard, *Opera și drama*, Editura Nemira, București, 2011.
- Wellek, René, *The Attack on Literature and Other Essays*, The University of Nord Carolina Press, 1982.

- Y Gasset, Ortega, *Dezumanizarea artei*, Editura Humanitas, București, 2000.
- Y Gasset, Ortega, *Tema vremii noastre*, Editura Humanitas, București, 1997.
- Zamfir, Mihai, *Jurnal de criză și jurnal de existență în Cealaltă față a prozei*, Editura Cartea Românească, București, 2006.

III. Reviste

- Albatros*, București, nr. 3-4, aprilie 1941.
- Agora*, Colecție internațională, sub auspiciile Fundației Regale Mihai I, îngrijită de Ion Caraion și Virgil Ierunca, București, 1947.
- Euphorion*, Sibiu, an. 9, nr. 1, 1998.
- Vlăstarul*, București, anul XIV, nr. 1-2 și nr. 8-10; anul XV, nr. 2/ noiembrie 1938.

IV. Cronici literare și interviuri

- Ciotloș, Cosmin, „Cronica unei cărți așteptate” în *România Literară*, nr. 25, 2006.
- Dună, Raluca, „Colocviile autorului cu opera”, în *Jurnalul literar*, București, an. 13, nr. 13/20 august-octombrie 2002.
- Dună, Raluca, „Dincolo de Rimbaud și Cioran”, în *Jurnalul literar*, București, an. 13, nr. 11/12 iunie-iulie 2002.
- George, Alexandru, „Prietenă noastră, moartea” în *Luceafărul*, nr. 39/6 noiembrie 2002.
- Ioanid, Doina, „Nu știam niciodată ce se va produce în poezie. Interviul cu Mircea Ivănescu” în *Observator cultural*, An 11, nr. 517, 2010.
- Ivănescu, Mircea; Avram, Vasile, *Interviul transformat: Mircea Ivănescu răspunde la 286 de întrebări ale lui Vasile Avram*, ed. a II-a, Casa de Editură Max Blecher, Bistrița, 2012.
- Ivănescu, Mircea; Liiceanu, Gabriel, *Măștile lui M.I. Gabriel Liiceanu în dialog cu Mircea Ivănescu*, Humanitas, București, 2012.
- Mălăncioiu, Ileana, „Moartea ca artă pentru artă” în *Exerciții de supraviețuire*, Editura Polirom, 2010.
- Mironescu, Doris, „Tineretea ciudată” a lui Emil Ivănescu, în *Suplimentul de cultură*, nr. 95.
- Simion, Eugen, „Un jurnal wertherian (I, II)” în *Ziua*, nr. 34, 2006.
- Ungureanu, Delia, „Requiem pentru Emil Ivănescu” în *Observator cultural*, nr. 58, 2007.
- Vona, Alexandru, *7 zile cu Alexandru Vona: convorbire cu Irina Izverna-Tarabac și Irina Mavrodin*, Timpul, Iași, 2011.

- Vona, Alexandru, *Ferestre întredeschise: Alexandru Vona și Ovidiu Constantinescu*, Biblioteca Apostrof, Cluj, 1997.
- Zamfir, Mihai, „Pe marginea prăpastiei” în *România literară*, vol. 39, nr. 34, 2006.

V. Articole și studii de specialitate

- Cuzmici, Loredana, „Emil Ivănescu's Anti-literature” în *Studies on Literature, Discourse and Multicultural Dialogue*, Arhipelag XXI Press, Tîrgu-Mureș, Mureș, 2013.
- Foucault, Michel, « L'écriture de soi », in *Dits et Ecrits 1954-1988*, IV, 1980-1988, Editions Gallimard, 1994, p. 415-430.
- Hassan, Ihab, “Beyond Postmodernism: Toward an Aesthetic of Trust” in *Modern Greek Studies*, Volume 11, 2003.
- Hassan, Ihab, “From Postmodernism to Postmodernity: The Local/Global Context” în *Philosophy and Literature*, Volume 25, Number 1, April 2001.
- Hoog, Armand and Brombert, Beth, “Who Invented The Mal du Siècle?”, in *Yale French Studies*, no. 13, Romanticism Revisited, 1954, p. 42-51.
- Levin, Harry, „What Was Modernism?” în *The Massachusetts Review*, vol. 1, no. 4 (Summer, 1960), pp. 609-630.
- Lydia, Anna; Clark, John R., “The Paradox of Genius and Madness: Seneca and his influence” in *Cuadernos de Filología Clásica. Estudios latinos*, no. 2, Editorial Complutense, Madrid, 1992.
- Petrescu, Lăcrămioara, „Interferențe generice” în *Philologica Jassyensia*, An II, Nr. 2, 2006, p. 115-120.
- Ricœur, Paul, « La crise, un phénomène spécifiquement moderne ? », *Revue de Théologie et de Philosophie*, Vol. 120, No. 1/ 1988, pp. 1-19.
- Stroescu, Diana, „Depășirea avangardei în opera lui Emil Ivănescu” în *Studii și cercetări științifice. Seria Filologie*, nr. 41/2019, Editura „Alma Mater”, Bacău, p. 127-132.
- Idem*, „Disoluția valorilor în (post)modernitate. Teatrul lui Emil Ivănescu între Harold S. Bucquet și Lars von Trier” în *Studii de Știință și Cultură*, vol. XVI, nr. 1, martie 2020, Editura Gutenberg Univers Arad, p. 73-78.
- Idem*, „Insuportabila versatilitate a modernismului”, în *Swedish Journal of Romanian Studies*, Vol. 5 No. 1 (2022), p. 23-40.

Idem, „Precaritatea generică”, în *Asachiana*, anul V, vol, 7, 2017, p. 109-112.

Idem, „Procedee speculare ale autoficționalizării în discursul dramatic al lui Emil Ivănescu”, în *Memorialistica românească: teorie și istorie literară*, Editura Tracus Arte, București, 2020, p. 411-417.

Idem, “The Literary Experiment of Emil Ivănescu. From the (Anti)Modern Crisis to the Potential Postmodernism” în *Journal of Romanian Literary Studies*, no. 18/2019, Arhipelag XXI Press, Târgu Mureș, p. 908-912.

VI. Dicționare și antologii

*** *Avangarda românească*, antologie, studiu introd., cronologie, referințe critice și note de Ion Pop, postfață de Eugen Simion, Editura FNSA, București, 2016.

*** *Dicționarul general al literaturii române*, ed. a 2-a, rev., vol. 4: I-H, Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2017.

*** *Enciclopedie de filosofie și științe umane*, Editura ALL EDUCATIONAL, București, 2007.

*** *Encyclopedia of Life Writing: Autobiographical and Biographical Forms*, edited by Margaretta Jolly, Routledge, New York, 2001.

*** *Modernismul literar românesc în date (1880-2000) și texte (1880-1949)*, Vol. I, selecția textelor, îngrijire ed., cronologie și pref. : Gabriela Omăt, Editura ICR, București, 2008.

Dantzig, Charles, *Dictionnaire égoïste de la littérature française*, Editions Grasset, 2005.

Flaubert, Gustave, *Dictionnaire des idées reçues*, Editions du Boucher, Paris, 2002.

Macey, David, *Dicționar de teorie critică*, Editura București: Comunicare.ro, 2008.

Manolescu, Florin, *Enciclopedia exilului literar românesc 1945-1989*, Editura Compania, 2003.

Marino, Adrian, *Dicționar de idei literare*, Editura Eminescu, București, 1973.

Pascu, George; Botocan, Melania, *Carte de istorie a muzicii*, Editura Vasiliana 98, Iași, 2012.

VII. Surse internet

- <https://www.fabula.org/compagnon/genre.php> (Théorie de la littérature: la notion de genre, Cours de M. Antoine Compagnon)

